

ПЛЕНУМ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

ПОСТАНОВА

від 14 червня 2012 року N 10

Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку

З метою забезпечення правильного й однакового застосування норм цивільного процесуального законодавства про перегляд судових рішень у касаційному порядку пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ **постановляє** дати такі роз'яснення:

1. За змістом [частини третьої статті 14](#), [статті 324 Цивільного процесуального кодексу України](#) (далі - ЦПК) право на касаційне оскарження судових рішень, що набрали законної сили, мають сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, за умови, що суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки.

Особи, які не брали участі у справі, відповідно до [частини дев'ятої статті 6 ЦПК](#) мають право отримувати в суді, який ухвалив рішення, усну або письмову інформацію про результати розгляду відповідної справи, знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії документів, долучених до справи, одержувати копії рішень і ухвал, а при розгляді справи в касаційній інстанції набувають прав осіб, які беруть участь у справі, зокрема мають право брати участь у розгляді справи з урахуванням положень [частини першої статті 333 ЦПК](#), заявляти клопотання тощо.

Органи та особи, які за законом мають право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні чи суспільні інтереси ([частина друга статті 3](#), [статті 45, 46 ЦПК](#)), але не брали участі у справі, мають право на касаційне оскарження судових рішень, якщо таке право передбачено законом. Так, згідно зі [статтею 37 Закону України від 5 листопада 1991 року N 1789-XII "Про прокуратуру"](#) право касаційного оскарження мають прокурор і заступник прокурора в межах їх компетенції, незалежно від їх участі у розгляді справи в суді першої інстанції, а помічники прокурора, прокурори управлінь і відділів - тільки у справах, у розгляді яких вони брали участь.

При поданні касаційної скарги з метою представництва інтересів громадянина прокурор повинен надати суду документи, які підтверджують неможливість громадянина самостійно здійснювати представництво своїх інтересів. Під неможливістю громадянина самостійно здійснювати представництво своїх інтересів слід розуміти не лише подання прокурору відповідної заяви (про участь у справі), а й надання інших документів, які підтверджують неспроможність громадянина через свій фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших поважних причин здійснювати захист його порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Згідно з пунктом 10 статті 13 Закону України від 23 грудня 1997 року N 776/97-ВР "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має право на касаційне оскарження судових рішень, ухвалених у справі за його зверненням.

2. Відповідно до положень статті 37 ЦПК у разі смерті фізичної особи, припинення юридичної особи, зміни кредитора чи боржника в зобов'язанні, а також в інших випадках зміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, якщо правонаступництво допускається, воно може мати місце на будь-якій стадії цивільного процесу, у тому числі на стадії касаційного оскарження судового рішення. Усі дії, вчинені в цивільному процесі до вступу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку він замінив. Тому право касаційного оскарження судових рішень у межах установлених статтею 325 ЦПК строків належить і правонаступнику такої особи.

У зазначених випадках на стадії касаційного провадження питання про процесуальне правонаступництво при поданні відповідних заяви і доказів вирішує суд касаційної інстанції.

3. Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

На стадії касаційного провадження вирішення питання про відкриття касаційного провадження у справі, залишення касаційної скарги без руху та визнання її неподаною, повернення скарги, поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, прийняття заяви про відкликання скарги чи відмови від неї, незалежно від того, до суду якої інстанції вони подані, належить до повноважень суду касаційної інстанції.

Касаційні скарги, які надійшли до суду першої чи апеляційної інстанцій, негайно, тобто не пізніше наступного робочого дня, надсилаються до суду касаційної інстанції.

У разі подання у такому випадку скарги у визначені законом строки, але не у встановленому порядку (стаття 327 ЦПК), ця обставина може бути підставою для поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження за клопотанням особи, яка подала скаргу.

4. Рішення судів першої та апеляційної інстанцій, у тому числі додаткові, можуть бути оскаржені в касаційному порядку як у цілому, так і в частині, а також щодо обставин (фактів), встановлених судом (незалежно від того, чи вплинули висновки суду про ці обставини (факти) на вирішення справи по суті), однак лише з підстав неправильного застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, або резолютивної частини з питань розподілу судових витрат між сторонами, порядку та способу виконання рішення.

Касаційна скарга може бути подана на судові рішення першої та/або апеляційної інстанції, прийняте в одній конкретній справі. У разі оскарження судового рішення кількома особами у встановленому ЦПК порядку суд касаційної інстанції відкриває касаційне провадження у справі за всіма скаргами, якщо вони відповідають вимогам ЦПК, та розглядає їх в одному касаційному провадженні. У разі одночасного надходження таких скарг касаційне провадження може відкриватися однією ухвалою. Якщо надійшла касаційна скарга, що відповідає вимогам ЦПК, на судові рішення, стосовно якого вже відкрито касаційне провадження, вона приймається до спільного розгляду з раніше поданою касаційною скаргою, про що постановляється ухвала.

5. Касаційному оскарженню підлягають:

- рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення та ухвали апеляційного суду, ухвалені за результатами апеляційного перегляду;

- ухвали суду першої інстанції, перелічені в [пункті 2 частини першої статті 324 ЦПК](#), після їх перегляду в апеляційному порядку, ухвали апеляційного суду, постановлені за результатами такого перегляду. При цьому суди повинні враховувати висновки, викладені у [Рішеннях Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року N 3-рп/2010](#) та від 2 листопада 2011 року N 13-рп/2011;

- ухвали апеляційного суду, постановлені під час апеляційного провадження (наприклад, про залишення апеляційної скарги без розгляду, повернення скарги, усунення описок чи арифметичних помилок тощо), якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі ([пункт 2 частини першої статті 324 ЦПК](#)). Зокрема, це ухвали апеляційного суду, які утруднюють право на апеляційне оскарження (залишення апеляційної скарги без руху у зв'язку з несплатою суми судового збору, зупинення апеляційного провадження у зв'язку з призначенням експертизи тощо) або мають запобіжний зміст (наприклад, окремі ухвали тощо).

6. У разі оскарження ухвали апеляційного суду, яка не перешкоджає подальшому провадженню у справі (наприклад, про відкриття апеляційного провадження у справі, відкладення розгляду справи), подання скарги на ухвалу суду, що не підлягає касаційному оскарженню, а також при поданні касаційної скарги особою, яка не має передбаченого [статтею 324 ЦПК](#) права на касаційне оскарження, у тому числі особою, яка не брала участі у справі, про права та обов'язки якої суд першої чи апеляційної інстанції питання не вирішував, суддя-доповідач відповідно до цієї норми [ЦПК](#) постановляє ухвалу про повернення касаційної скарги. Якщо зазначені обставини буде встановлено після відкриття касаційного провадження у справі, суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про закриття касаційного провадження у справі за такою скаргою та про її повернення особі, яка подала скаргу.

Не можуть бути об'єктом касаційного оскарження судові рішення, якщо вони судом не ухвалювались.

Питання про відкриття касаційного провадження, залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги вирішуються суддею, про що постановляється ухвала. Не допускається повернення касаційної скарги із супровідним листом, повідомленням або в інший не передбачений законом спосіб.

7. Передбачений [статтею 325 ЦПК](#) строк на касаційне оскарження судового рішення необхідно обчислювати з урахуванням визначеного [статтею 69 ЦПК](#) правила про початок перебігу процесуальних строків - з наступного дня після відповідної календарної дати та з дотриманням вимог [частин третьої, п'ятої та шостої статті 70 ЦПК](#).

Положення [статті 325 ЦПК](#) про те, що касаційна скарга може бути подана протягом двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду, поширюються також на випадки, коли відповідно до [статті 218 ЦПК](#) апеляційний суд проголосив лише вступну та резолютивну частини рішення або коли справу розглянуто за відсутності в судовому засіданні особи, яка брала участь у справі та оскаржує судові рішення. Отже, обчислення строку касаційного оскарження починається з наступного дня після проголошення апеляційним судом судового рішення.

Проте якщо недотримання строків касаційного оскарження було зумовлено діями (бездіяльністю) суду, зокрема особу не було належним чином повідомлено про час і місце судового засідання або їй не надіслано протягом двох днів із дня складання повного судового рішення його копію, як це передбачено [частиною третьою статті 222 ЦПК](#), а також [статтями 317, 321 ЦПК](#), то ці обставини можуть бути підставою для поновлення строку на касаційне оскарження за заявою особи, яка оскаржує судові рішення.

У зв'язку із цим суд повинен встановити причинно-наслідковий зв'язок між неправомірною діяльністю суду та фактом пропущення строку (наприклад, встановити, що дії чи бездіяльність суду призвели до того, що саме ця особа не змогла подати касаційну скаргу вчасно).

8. Законом не встановлено певного строку для звернення особи, яка має право на касаційне оскарження, з клопотанням про поновлення строку на касаційне оскарження. Таке клопотання відповідно до [частини третьої статті 73](#) та [статей 325, 328 ЦПК](#) подається разом із касаційною скаргою. У ньому має бути зазначено причини пропущення строку на касаційне оскарження та докази, що підтверджують наявність поважних причин його пропущення.

Якщо касаційну скаргу подано після закінчення строку на касаційне оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, то ухвалою судді-доповідача така скарга залишається без руху. Касаційна скарга також залишається без руху, якщо підстави, наведені в заяві про поновлення строку касаційного оскарження, будуть визнані суддею-доповідачем неповажними, про що зазначається в резолютивній частині ухвали. В ухвалі про залишення касаційної скарги без руху зазначається, що протягом тридцяти днів із дня її отримання особа має право звернутися до суду касаційної інстанції із заявою про поновлення строку або навести інші підстави для поновлення строку.

Питання про поновлення строку на касаційне оскарження вирішується суддею-доповідачем суду касаційної інстанції без проведення судового засідання і без повідомлення осіб, які беруть участь у справі. Вирішення такого питання можливе одночасно із відкриттям касаційного провадження у справі, проте має передувати розгляду справи судом касаційної інстанції по суті.

Суддя-доповідач постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження у разі, якщо у зазначений строк особою, яка подала касаційну скаргу, не буде подано заяву про поновлення пропущеного строку або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження буде визнано неповажними. З урахуванням викладеного та відповідно до вимог [пункту 4 частини четвертої статті 328 ЦПК](#) повторне подання касаційної скарги із заявою про поновлення строку на касаційне оскарження не допускається.

Якщо при розгляді справи судом касаційної інстанції буде встановлено, що касаційну скаргу подано без дотримання встановленого процесуального строку і у ній не міститься клопотання про поновлення пропущеного строку, а під час розгляду справи таке клопотання не заявлено (у разі участі в судовому засіданні особи, яка подала скаргу), суд касаційної інстанції повинен виконати вимоги [частини третьої статті 328 ЦПК](#).

9. Якщо касаційну скаргу подано прокурором, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним судовим рішенням законної сили, то незалежно від поважності причини пропуску строку касаційного оскарження суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження, про що суддя-доповідач постановляє ухвалу (абзац 3 [частини третьої статті 328 ЦПК](#)). Зазначене положення закону поширюється на касаційні скарги, подані з 14 січня 2012 року (дати набрання чинності [Законом України від 20 грудня 2011 року N 4176-VI "Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства"](#)).

10. Для вирішення питання про відкриття касаційного провадження у справі суддя-доповідач повинен, зокрема, перевірити: 1) чи передбачено законом можливість касаційного оскарження ухвал судів першої чи апеляційної інстанцій; 2) чи було рішення суду першої інстанції предметом апеляційного перегляду по суті; 3) наявність в особи, яка подає скаргу,

права на касаційне оскарження судового рішення; 4) чи дотримано строк подання касаційної скарги; 5) відповідність касаційної скарги вимогам закону щодо форми та змісту; 6) наявність копій касаційної скарги і додатків до неї (письмових матеріалів) відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі; 7) чи сплачено в належному розмірі та у визначеному порядку судовий збір.

Копії оскаржуваних судових рішень, що додаються до касаційної скарги, мають бути підписані та скріплені гербовою печаткою суду згідно з Інструкцією з діловодства в місцевому загальному суді, затвердженою [наказом Державної судової адміністрації України від 27 червня 2006 року N 68](#).

Якщо в касаційній скарзі заявляється клопотання про скасування судового рішення апеляційного суду та залишення в силі судового рішення суду першої інстанції, до скарги мають бути додані як судові рішення апеляційного суду, яке оскаржується, так і судові рішення суду першої інстанції, оскільки залишити його в силі, не перевібивши на предмет законності, неможливо.

Якщо касаційна скарга за формою і змістом не відповідає вимогам, встановленим [статтею 326 ЦПК](#), перелік яких є вичерпним (зокрема, якщо у скарзі не зазначено, у чому саме полягає неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права), суддя-доповідач відповідно до [частини другої статті 328 ЦПК](#) застосовує положення [статті 121 ЦПК](#) та ухвалою залишає касаційну скаргу без руху.

В ухвалі суду необхідно навести підстави залишення касаційної скарги без руху та визначити строк для усунення недоліків з урахуванням реальної можливості отримання заявником копії ухвали та виправлення недоліків (зокрема, підписання скарги, подання довіреності, оригіналів документів про сплату судового збору, завірених копій судових рішень), який не може перевищувати п'яти днів із дня отримання ухвали особою, яка подала касаційну скаргу.

В ухвалі має бути зазначено про наслідки невиконання вимог щодо усунення недоліків ([частина друга статті 121 ЦПК](#)). У разі невиконання вимог закону, наведених в ухвалі про залишення скарги без руху, суддя-доповідач постановляє ухвалу про визнання касаційної скарги неподаною та її повернення.

Якщо під час судового розгляду справи виявлено, що судовий збір сплачено не в повному розмірі, стягнення недоплачених сум з відповідної особи проводиться при ухваленні судового рішення.

11. При відкритті касаційного провадження суддя-доповідач у разі необхідності вирішує питання про зупинення виконання судового рішення, яке оскаржується, до закінчення касаційного провадження, але лише за наявності клопотання особи, яка подала касаційну скаргу ([частина перша статті 328 ЦПК](#)). Норми [ЦПК](#) не забороняють вирішити питання про зупинення виконання оскаржуваного судового рішення й на подальших етапах касаційного провадження. При цьому право на зупинення виконання судового рішення не надає суду касаційної інстанції права застосовувати заходи забезпечення позову ([статті 151, 152 ЦПК](#)).

Клопотання про зупинення виконання судового рішення може бути викладено як у самій скарзі, так і окремим документом. Таке клопотання має бути мотивованим, містити підстави для зупинення виконання судового рішення, підтвержені певними доказами (наприклад, у разі відкриття виконавчого провадження з примусового виконання рішення суду має бути додано завірону копію такої постанови).

Вирішуючи питання про зупинення виконання судового рішення, суд касаційної інстанції враховує необхідність у цьому, зокрема, у разі ймовірності утруднення повторного розгляду

справи внаслідок можливого скасування судового рішення, забезпечення збалансованості інтересів сторін, запобігання порушенню прав осіб, які брали участь у справі та які не брали такої участі, але рішенням суду вирішено питання про їх права, свободи чи обов'язки.

Норми ЦПК не передбачають необхідності скасовувати ухвалу про зупинення виконання судового рішення чи відновлювати його виконання при ухваленні судового рішення за наслідками касаційного провадження, оскільки з ухваленням судового рішення касаційною інстанцією зупинення виконання судового рішення втрачає законну силу.

12. Випадки, коли суддя-доповідач може відмовити у відкритті касаційного провадження, передбачені [статтею 328 ЦПК](#), їх перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Наявність ухвали про відхилення касаційної скарги або про відмову у відкритті касаційного провадження є підставою для відмови у відкритті касаційного провадження, якщо касаційну скаргу подано цією самою особою і на це саме судове рішення, незалежно від наведення у касаційній скарзі інших мотивів чи підстав оскарження ([пункт 4 частини четвертої статті 328 ЦПК](#)).

Якщо касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи ([пункт 5 частини четвертої статті 328 ЦПК](#)), то суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження. При цьому неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права є підставою для відкриття касаційного провадження незалежно від обґрунтованості касаційної скарги.

З урахуванням системного аналізу [пункту 5 частини четвертої статті 328](#), [частини другої статті 324 ЦПК](#) касаційна скарга є необґрунтованою, якщо викладені в ній доводи не містять посилань на неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права або такі посилання є безпідставними.

Неправильне застосування норм матеріального права означає, що застосовано закон, який не поширюється на ці правовідносини, або не застосовано закон, який підлягав застосуванню, або суд неправильно витлумачив закон.

Порушення норм процесуального права є підставою для відкриття касаційного провадження у справі незалежно від того, чи призвели такі порушення до неправильного вирішення справи, оскільки така оцінка порушення норм процесуального права здійснюється судом касаційної інстанції при розгляді справи та ухваленні судового рішення.

13. Відповідно до [статті 329 ЦПК](#) приєднатися до поданої касаційної скарги можуть особи, які брали участь у справі на стороні особи, яка подала скаргу, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки і вимоги таких осіб не є іншими. Заяву про приєднання до касаційної скарги може бути подано протягом трьох днів із дня одержання копії касаційної скарги, докази чого мають бути додані до такої заяви.

У разі якщо в заяві про приєднання до касаційної скарги фактично містяться інші доводи або заявлено інші вимоги, ніж ті, що зазначені в касаційній скарзі, то така заява вважається окремою касаційною скаргою зі всіма наслідками, які з цього випливають, а саме: вона залишається без руху для усунення її недоліків як касаційної скарги відповідно до вимог [статті 328 ЦПК](#) і для сплати судового збору. У заяві про приєднання до касаційної скарги можуть міститися лише додаткові обґрунтування, уточнення вже поданої скарги, що стосуються питання права.

До заяви про приєднання до касаційної скарги додається документ про сплату судового збору за ставками відповідно до [Закону України від 8 липня 2011 року N 3674-VI "Про судовий збір"](#).

14. Право на доповнення чи зміну касаційної скарги може бути здійснено лише протягом строку на касаційне оскарження. [Статтею 330 ЦПК](#) не передбачено права суду касаційної інстанції вирішувати питання про поновлення пропущеного строку на внесення змін чи доповнень до касаційної скарги, тому відповідні заяви, подані після визначеного законом строку, не приймаються до розгляду, а повертаються заявникові ухвалою судді-доповідача.

15. Відкликати касаційну скаргу можна до початку розгляду справи в суді касаційної інстанції (до постановлення ухвали про призначення справи до розгляду), перевірка обґрунтованості відповідної заяви не вимагається. У цьому разі суддя-доповідач постановляє ухвалу про повернення касаційної скарги ([частини друга та четверта статті 330 ЦПК](#)).

Відмовитися від касаційної скарги особа, яка її подала, має право до закінчення касаційного провадження ([частина третя статті 330 ЦПК](#)), тобто до виходу суду до нарадчої кімнати.

Прийняття відмови від касаційної скарги не пов'язується з обов'язком суду касаційної інстанції перевіряти, чи не порушуються у зв'язку з такою відмовою права інших осіб, оскільки право особи на відмову від касаційної скарги не обмежене. При цьому суд касаційної інстанції відповідно до [частини четвертої статті 10 ЦПК](#) має вирішити питання про роз'яснення передбачених [частиною п'ятою статті 330 ЦПК](#) наслідків прийняття відмови від скарги.

Заява про відкликання скарги, яка надійшла після початку розгляду справи, не може бути підставою для закриття касаційного провадження, якщо особа не подала заяву про відмову від скарги.

Прийнявши відмову від касаційної скарги, суд закриває касаційне провадження за цією скаргою, а за наявності інших касаційних скарг - продовжує касаційне провадження за цими скаргами (скаргою).

Якщо під час розгляду справи за касаційною скаргою однієї з осіб, яка бере участь у справі, іншою особою, яка має право на касаційне оскарження, заявлено клопотання про поновлення строку на касаційне оскарження та подано касаційну скаргу, суд касаційної інстанції відкладає розгляд справи для вирішення питання про поновлення пропущеного строку та розгляду всіх касаційних скарг в одному провадженні.

Як при відкликанні касаційної скарги, так і при відмові від касаційної скарги втрачається можливість розгляду заяви про приєднання до касаційної скарги, оскільки така заява без касаційної скарги не має свого самостійного правового значення.

16. Попередній розгляд справи є окремою процедурою касаційного провадження, метою якого є з'ясування всіх необхідних обставин для правильного висновку про законність оскаржуваного судового рішення та проводиться у формі попереднього судового засідання без повідомлення осіб, які беруть участь у справі, колегією у складі трьох суддів.

Відхилення касаційної скарги та залишення судового рішення без змін ([частина третя статті 332 ЦПК](#)) можливе лише у випадку, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення. Підстави для касаційного оскарження передбачено [частиною другою статті 324 ЦПК](#), а підстави для скасування судового рішення зазначено у [статтях 338 - 341 ЦПК](#). За наявності таких підстав касаційну скаргу при проведенні попереднього розгляду справи не може бути відхилено.

Оскільки норми ЦПК не містять підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення, застосування частини четвертої статті 332 ЦПК судом касаційної інстанції при попередньому розгляді справи є неможливим.

17. Статтею 333 ЦПК встановлено порядок розгляду справи судом касаційної інстанції, який є відмінним від порядку, встановленого для судів першої та апеляційної інстанцій. У зв'язку з цим, зокрема у касаційній інстанції, не застосовуються правила про передачу спору на розгляд третейського суду (стаття 17 ЦПК), про зміну предмета або підстави позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог (стаття 31 ЦПК), про пред'явлення зустрічного позову (стаття 123 ЦПК), про прийняття позову третьої особи із самостійними вимогами (стаття 125 ЦПК), про об'єднання і роз'єднання позовів (стаття 126 ЦПК), про визнання позову (стаття 174 ЦПК), про залишення позову без розгляду (пункт 5 частини першої статті 207 ЦПК). Не застосовується також правило про недопустимість вирішення справи за умови неявки позивача, від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності (частина третя статті 169 ЦПК), оскільки у касаційному порядку справа розглядається без повідомлення осіб, які беруть участь у справі (частина перша статті 333 ЦПК).

18. Відповідно до статті 335 ЦПК суд касаційної інстанції при перевірці законності судового рішення не має права виходити як за межі доводів касаційної скарги, крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті, так і за межі вимог, заявлених у суді першої інстанції.

У разі якщо касаційну скаргу подано на рішення щодо частини вирішених вимог, суд касаційної інстанції відповідно до принципу диспозитивності не має права робити висновки про неоскаржену частину ні в мотивувальній, ні в резолютивній частині судового рішення, а в описовій частині повинен зазначити, в якій частині вимог судове рішення не оскаржується.

Перевіряючи правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права, суд касаційної інстанції під час розгляду справи не може встановлювати або/та вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Разом із тим з урахуванням пункту 7 частини другої та частини п'ятої статті 326 ЦПК про те, що до касаційної скарги може бути додано письмові матеріали відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, це можуть бути докази, які підтверджують/спростовують не обґрунтованість судового рішення, а його законність (наприклад, документи, що підтверджують наявність у сторони пільг щодо сплати судового збору; документи, які свідчать про порушення судом установлених законом правил про належне повідомлення сторін про дату судового засідання; про порушення правил належності та допустимості доказів; про порушення правил виключної підсудності тощо). При цьому зазначені документи не повинні стосуватися вирішення матеріально-правового спору по суті.

19. Суд касаційної інстанції при перевірці законності судового рішення не обмежений доводами касаційної скарги згідно з частиною третьою статті 335 ЦПК лише в разі, якщо буде виявлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення. За таких умов суд касаційної інстанції перевіряє справу в повному обсязі й зобов'язаний мотивувати в судовому рішенні вихід за межі доводів касаційної скарги.

Оскільки норми ЦПК не містять підстав для обов'язкового скасування судового рішення, то за змістом частини третьої статті 335 ЦПК для висновку про неправильне застосування норм

матеріального права або порушення норм процесуального права слід застосовувати положення [статей 338, 340, 341 ЦПК](#).

Якщо особа, яка подала скаргу, заявляє вимогу про скасування судового рішення з направленням справи на новий розгляд, а суд касаційної інстанції ухвалює нове рішення або змінює рішення чи навпаки - це не є виходом за межі доводів касаційної скарги, оскільки у цьому разі суд використовує надані йому законом повноваження ([стаття 336 ЦПК](#)).

Разом із тим суд касаційної інстанції не має права перевіряти законність судового рішення щодо осіб, які касаційну скаргу на таке судове рішення не подавали, за винятком випадків, коли це стосується осіб, які не були залучені до участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки.

20. При розгляді справи суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування норм матеріального та додержання норм процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій в конкретній справі стосовно її фактичних обставин, встановлених судами при розгляді справи в першій та апеляційній інстанціях.

При цьому, перевіряючи законність оскаржуваного судового рішення, суд касаційної інстанції повинен з'ясувати: чи враховано судом першої або апеляційної інстанції при ухваленні судового рішення всі факти, що є предметом доказування ([стаття 179 ЦПК](#)); чи підтверджено обставини (факти), якими мотивовано рішення, належними й допустимими доказами ([статті 58 і 59 ЦПК](#)); чи правильно застосовано норми матеріального права та чи дотримано норми процесуального права. При перегляді судових рішень необхідно виходити з повноважень суду касаційної інстанції, визначених [статтею 336 ЦПК](#), і відповідних їм підстав для перегляду судових рішень у касаційному порядку, передбачених [статтями 338 - 342 ЦПК](#). При цьому суд касаційної інстанції керується [статтею 336 ЦПК](#) (відповідним пунктом, частиною) та нормою [ЦПК](#), що визначає підстави перегляду судового рішення в такому разі, і відповідно до такої норми та наданих суду касаційної інстанції повноважень формулює резолютивну частину своєї ухвали чи рішення.

21. Визнавши, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права, а наведені в касаційній скарзі недоліки у розгляді справи не вплинули на суть ухваленого рішення, суд касаційної інстанції згідно зі [статтею 337 ЦПК](#) відхиляє касаційну скаргу та обов'язково наводить в ухвалі мотиви, з яких доводи касаційної скарги відхиляються.

Суду касаційної інстанції необхідно враховувати, що законне, обґрунтоване та правильне по суті й справедливе рішення суду не може бути скасовано з одних лише формальних міркувань. Зокрема, до таких недоліків, які не призводять до порушення основних принципів цивільного процесуального судочинства та охоронюваних законом прав та інтересів осіб, які беруть участь у справі, та не впливають на суть ухваленого рішення, належать: сплата судового збору, здійснена після відкриття провадження у справі; відсутність підпису в позовній заяві, якщо позивач брав участь у судовому засіданні й підтримав позовні вимоги; відсутність підпису секретаря судового засідання в журналі судового засідання; залишення без розгляду заяви про відвід, якщо підстави для відводу були відсутні. Таким же недоліком може бути визнано відсутність технічного запису при безспірності доказів, якими обґрунтовано рішення.

При цьому суд касаційної інстанції має виходити з того, що правильним є рішення, ухвалене з додержанням норм матеріального та процесуального права; справедливим є рішення, ухвалене з додержанням норм процесуального права щодо належної судової процедури розгляду справи (зокрема, належне повідомлення про дату розгляду справи, обґрунтованість судового рішення, взяття до уваги доказів, отриманих лише законним шляхом, дотримання

принципів рівності сторін і правової певності) та дотримання всіх процесуальних гарантій судового розгляду, що відповідає змісту [статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#) (РИМ, 4.XI.1950).

22. Ураховуючи, що підставою для скасування судових рішень і направлення справи на новий судовий розгляд є лише порушення норм процесуального права, що унеможливили встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи ([частина друга статті 338 ЦПК](#)), судом касаційної інстанції має бути наведено, які саме порушення норм процесуального права призвели до необхідності застосування цієї підстави для скасування судових рішень. При цьому важливим є те, що виявлені порушення вплинули на результат розгляду справи та без їх усунення неможливе поновлення та захист порушених прав, свобод і законних інтересів особи, яка подала касаційну скаргу.

У разі скасування судового рішення у зв'язку з порушенням норм процесуального права суд касаційної інстанції повинен зазначити причинний зв'язок між порушенням норм процесуального права та прийняттям неправильного судового рішення.

Судове рішення ухвалюється за результатами обговорення всіх обставин справи, які мають бути в ньому зазначені; на основі всебічного, повного, об'єктивного та безпосереднього дослідження наявних у справі доказів; на підставі правильного визначення предмета доказування ([статті 10, 179, 212, 214 ЦПК](#)). Недотримання цих норм процесуального права є підставою для скасування судових рішень із направленням справи на новий розгляд, оскільки суд касаційної інстанції не може встановлювати або/та вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні суду чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими ([частина перша статті 335 ЦПК](#)).

При направленні справи на новий судовий розгляд суд касаційної інстанції не має права викладати в ухвалі доводи, які б указували або прогнозували певні результати нового вирішення справи чи свідчили б про перевагу одних доказів над іншими, оскільки вирішення питання про прийняття відповідного рішення й оцінка доказів належать до повноважень суду, який розглядатиме справу.

Висновки та мотиви, з яких скасовано рішення, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при новому розгляді справи. Висновками та мотивами, з яких скасовано рішення, необхідно вважати положення мотивувальної та резолютивної частин ухвали суду касаційної інстанції щодо наявності передбачених [статтею 338 ЦПК](#) підстав для скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд та їх кваліфікації процесуальним законодавством як таких. Зокрема, до таких висновків і мотивів не може бути віднесено питання про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу; про перевагу одних доказів над іншими.

23. За наявності підстав, передбачених [статтею 341 ЦПК](#), суд касаційної інстанції скасовує судове рішення та ухвалює нове рішення або змінює рішення.

Суд касаційної інстанції ухвалює нове рішення тоді, коли при розгляді справи виявлено неправильне застосування норм матеріального чи порушення норм процесуального права, які впливають на основний висновок суду першої або апеляційної інстанції про права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі.

Суд касаційної інстанції ухвалює рішення про зміну оскаржуваного судового рішення у випадку, якщо помилки у такому судовому рішенні можна усунути без його скасування, не змінюючи суті рішення, і вони стосуються окремих його частин, зокрема виправлення помилок суду першої або апеляційної інстанції щодо розміру суми, що підлягає стягненню,

розподілу судових витрат тощо. Якщо помилки у судовому рішенні стосуються його правового обґрунтування, то їх усунення необхідно вважати також зміною рішення, тому суд касаційної інстанції не повинен усувати такі помилки ухвалою із зазначенням про залишення судового рішення без змін із його уточненням чи доповненням.

Суд касаційної інстанції не може ухвалювати нове рішення чи змінювати рішення, виходячи з обставин, які не були встановлені судом першої чи апеляційної інстанції.

Суду касаційної інстанції необхідно виходити з того, що підстави для скасування судових рішень з ухваленням нового рішення чи зміни рішення стосуються порушення або неправильного застосування матеріального чи процесуального права, які мають місце у разі застосування закону, який не поширюється на ці правовідносини, або незастосування закону, який підлягав застосуванню, внаслідок неправильної юридичної кваліфікації правовідносин або неправильного тлумачення закону, який хоча і підлягав застосуванню, проте його зміст і сутність сприйнято неправильно через розширене чи звужене тлумачення.

Порушення або неправильне застосування норм процесуального права, що є підставою касаційного оскарження ([частина друга статті 324 ЦПК](#)), можуть бути підставами для скасування чи зміни рішення лише у разі, якщо таке порушення призвело до неправильного вирішення справи, а фактичні обставини, які входять до предмета доказування, встановлені повно і правильно. Такими порушеннями можуть бути, зокрема, порушення вимог [статей 58, 59 ЦПК](#) щодо належності доказів чи допустимості засобів доказування, порушення вимог [статей 215, 316 ЦПК](#) щодо змісту судового рішення тощо.

24. Суд касаційної інстанції має право ухвалити додаткове рішення за заявою особи, яка бере участь у справі, або з власної ініціативи в разі, якщо він скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення чи змінив його за наявності підстав, передбачених [статтею 220 ЦПК](#). Відповідно до [статті 219 ЦПК](#) цей суд також може виправити допущені у своєму рішенні описки чи арифметичні помилки, не змінюючи змісту рішення. Суд касаційної інстанції відповідно до [статті 221 ЦПК](#) може роз'яснити своє рішення.

Питання про визначення порядку виконання рішення суду, розстрочку чи відстрочку виконання, вжиття заходів для забезпечення виконання рішення ([стаття 217 ЦПК](#)) розглядаються судом касаційної інстанції, якщо вони вирішуються одночасно з ухваленням нового чи зміною оскаржуваного рішення. В інших випадках ці питання вирішуються судом першої інстанції.

25. Відповідно до вимог [статті 88 ЦПК](#) судові витрати, понесені особами, які беруть участь у справі, у зв'язку з поданням касаційної скарги покладаються на них пропорційно до розміру задовлених позовних вимог. У тих випадках, коли суд касаційної інстанції ухвалює нове рішення, він вирішує питання про розподіл судових витрат між сторонами.

При скасуванні судових рішень із передачею справи на новий судовий розгляд питання про розподіл судових витрат вирішується судом, який розглядає справу.

26. Виходячи з положень [статті 350 ЦПК](#), суд касаційної інстанції постановляє окрему ухвалу та направляє її відповідним особам і органам для вжиття необхідних заходів у порядку, встановленому [статтею 211 ЦПК](#), як щодо виявлених при розгляді справи причин та умов, що сприяли вчиненню порушення закону, так і щодо порушень норм права та помилок, зокрема тяганини, інших недоліків під час розгляду справи, допущених судом першої або апеляційної інстанції, що не фіксуються в судовому рішенні суду касаційної інстанції.

Допущені судом першої або апеляційної інстанції порушення норм права чи помилки, які стали підставами для скасування судового рішення, не можуть бути покладені в основу окремої ухвали суду касаційної інстанції.

**Голова Вищого спеціалізованого
суду України з розгляду цивільних
і кримінальних справ**

Л. І. Фесенко

**Секретар пленуму Вищого
спеціалізованого
суду України з розгляду цивільних
і кримінальних справ**

Д. Д. Луспеник

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2013

© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2013

